

Jag är automobilen

– om en dikt i marmor, Ostermans Marmorhallar och 1930-talets tro på bilen

Suzanne Lindhagen

Byggnaden vid Birger Jarlsgatan 18 uppfördes 1899–1900 efter ritningar av arkitekterna Hagström & Ekman, några av Stockholms vid denna tid mest anlitade arkitekter. Byggherre och tillika byggmästare till detta mycket ståtliga hus i tidstypisk dräkt, en ljus jugendstil med drag av barock, var Håkan Bergqvist. I bottenvåningen låg butiker, däröver stora lägenheter med påkostade inredningar. Läget vid en av stadens nyanlagda esplanader precis intill Stureplan var så centralt det kunde bli. I en inskription på gatufasaden ovan entrén har byggherren, Håkan Bergqvist, gått till eftervärlden.

Flertalet stockholmare minns emellertid inte denna byggnad för Bergqvists skull utan för Ostermans Marmorhallar, som under mer än ett halvsekel fanns just här. Hans Osterman, född 1883 i Lund, startade 1908 en bilfirma i Stockholm, från 1915 med namnet AB Hans Osterman. Redan 1912 hade man flyttat in i lokaler på Birger Jarlsgatan 13. 1919 köpte firman fastigheten snett över gatan, Birger Jarlsgatan 18 (kv Sperlingens Backe 59), där man från och med 1920 hade både sitt högkvarter och sina försäljningshallar. I samband härmed byggdes en del av fastigheten om med Hakon Ahlberg som arkitekt. Den exklusiva inredningen i kolmårdsmarmor gav snart upphov till benämningen Ostermans Marmorhallar. Vid slutet av 20-talet inköptes grannfastigheten på Grev Turegatan 5, som byggdes om och till och invigdes 1930. Tidning för byggnadskonst skrev i samband därmed att "Med sin hypereleganta inred-

ning i grön kolmårdsmarmor kan lokalen utan tvekan rubriceras såsom Europas elegantaste och kanske största bilförsäljningshall". 1937–38 byggdes lokalerna mot Grev Turegatan till med en nybyggnad, ritad av arkitekten Mauritz Dahlberg. I januari 1939 togs den yttre hallen mot Birger Jarlsgatan i bruk efter ännu en ombyggnad, denna gång med Harry Egler som arkitekt. Det var då som bland annat den gamla gården, till vilken man ursprungligen kom via en hög och välvd portgång, byggdes över med ett stort tunnvalv av glasbetong och skyltfönstren mot Birger Jarlsgatan fick sin mycket säregna utformning med buktande fönsterglas. Marmorhallarna var därmed efter närmare 20 års om-, till- och nybyggnader kompletta.

AB Hans Osterman var länge landets största bilfirma. Här såldes bilar som Cadillac, Buick, Chevrolet, La Salle och Minerva. Men det var långtifrån bara presumtiva bilköpare som gick dit. Innan bilen blev var mans egendom var det ett folknöje att gå till Ostermans och titta på de moderna fartvidundren, beundra och jämföra olika bilmärken och årsmodeller och försöka förstå hur de fungerade. Att Marmorhallarna låg så centralt, vid Stureplan som nu var Stockholms knutpunkt framför andra, bidrog givetvis till att de var så välbesökta. Ostermans Marmorhallar blev ett begrepp för stockholmarna.

1933 var det 25 år sedan Hans Osterman grundade sin synnerligen framgångsrika bilfirma men kvartssekeljubileet firades först året därpå. Under några

*Birger Jarlsgatan 18
innan det blev Oster-
mans Marmorhallar.
Fasaden är i princip
intakt ovanför de två
nedersta våningarna,
vilka förändrats totalt.
Foto omkring 1900.
SSM.*

veckor i april–maj ordnade man en jubileumsutställning med rubriken "Den moderna bilens anatomi" och den 4 maj ägde en stor bankett rum, självklart i Marmorhallarna. Till banketten monterades en drygt 2 meter hög och 1,25 meter bred tavla av pole-rad kolmårdsmarmor upp i en av utställningshal-larna. Tavlan har en inskription med inalles 1348 bokstäver uthuggna i relief. Redan hösten 1932 hade Osterman tagit kontakt med Marmorbruks Aktiebo-laget Kolmården om leverans av tavlan ifråga men först i början av mars 1934 gjordes den formella beställningen. Marmortavlan blev färdig på cirka fyra veckor till en kostnad av 990 kronor. Till den stora banketten torde marmortavlan ha suttit på sin plats i en nisch på det första vilplanet i Marmorhal-larnas stora trappa. Ett missförstånd hade uppstått angående nischens och tavlans mått. För att till sist få plats med hela texten tvingades man trycka ihop utrymmet mellan raderna med flera millimeter, totalt 2 decimeter. Marmorfirman menade att "för-modligen blir texten grötig på detta sätt", vilket inte hindrade Hans Osterman från att fullfölja projektet, dock med ett något svårsläst resultat.

Den text som Osterman lät hugga in i marmortav-lan är här återgiven i sin helhet. Det är en översätt-ning till svenska av amerikanen John O Munns dikt The Automobile. Denna hyllning till bilen skrevs av allt att döma redan 1921 och ingick då i några sk "Marketing Plans for the Automobile Dealer", som Osterman stött på under någon av sina många resor till USA eller England. En kraftigt förkortad text fanns även ingraverad på de plaketter av olika slag som bilfirman lät dela ut i samband med jubileet. Ett mindre antal var infällda i fodral av silver, vilka kunghigheter och andra prominenser begåvades med. Vidare präglades ett stort antal plaketter, infällda i ett något enklare fodral. Dessa delades ut till stor-kunder och andra för firman särskilt viktiga perso-ner. Dessutom tillverkades inte mindre än 5000 bronserade fodral för tändsticksaskar (modell större)

Teckning av Ostermans nya bilhall, omkring 1930. Notera den stora tomma nischen på trappans vilplan, där marmortavlan några år senare skulle fogas in. Foto AB Hans Osterman, Stockholms Företags-minnen.

till jubileet. På varje fodral fanns en förkortad vari-ant av Munns dikt med de avslutande orden Jag är Automobilen och dessutom respektive mottagares namn i gravyr. Tändsticksaskfodralet delades ut till kunder m fl. Samtliga plaketter tillverkades av Spor-rongs.

Den stora marmortavlan och de många plaket-terna och tändsticksaskfodralen med Munns text var alla en manifestation inför Ostermans 25-årsjubi-leum. Samtidigt var de naturligtvis, tillsammans med banketten och jubileumsutställningen, ingre-dienser i ett gigantiskt reklamjippo för AB Hans Osterman. Osterman var ju i första hand en affärs-man med uppgift att sälja bilar. Men han intog också

en framskjuten ställning inom den svenska motorsporten och erövrade bl a KAK:s eftertraktade vinterpokal för alltid 1925. Det är sannolikt ingen överdrift att påstå att Hans Osterman älskade Bilen. Man kan därför se presentationen och mångfaldigandet av Munns text inte bara som en reklamsatsning utan också som en kärleksförklaring, en mycket tidsty-pisk sådan, till bilen. Eller som det skrevs i samband

med jubileet: "I den stora marmorhallen tilldrager sig också en inskriptionstavla, huggen i marmor med varje bokstav i relief, en berättigad uppmärksamhet. . . Till sin skapnad synes oss denna tavla såsom en Mose lag. När man med vördnad och andakt tillägnar sig dess innehåll, tycker man sig stå inför en trosbekännelse, visserligen framställd i jagform men dock till sin mening tillägnad automobilen." Tavlan

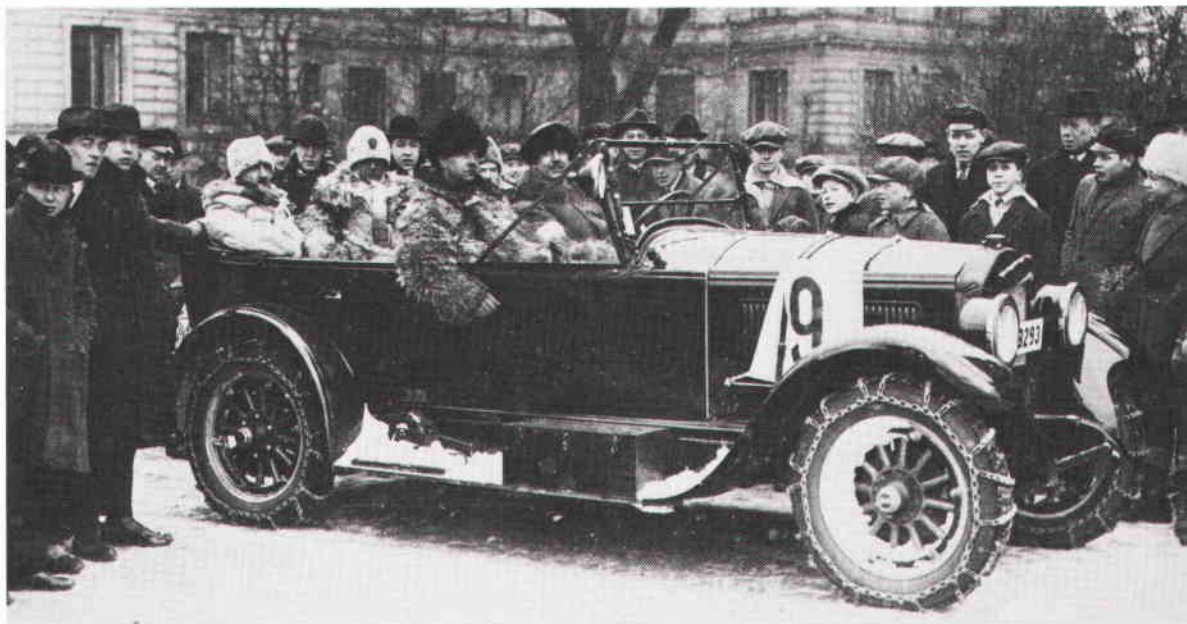
Ostermans bilhall med den här beskrivna marmortavlan infogad i nischen på trappans vilplan. En stor del av inredningen är utförd i marmor. Foto från slutet av 1930-talet. AB Hans Osterman, Stockholms Företagsminnen.

JAG ÄR HASTIGHETEN, DIRIGERAD AV DEN MÄNSKLIGA VILJAN. JAG GIVER SUVERÄN MAKT ÖVER DISTANSEN. JAG ÖPPNAR ALLA VÄRLDENS VÄGAR FÖR MÄNNISKORNA. JAG ÄR ÖKNENS SKEPP I MODÄRN TID. JAG ÖKAR DET MÄNSKLIGA LIVETS RADIE. JAG VIDGAR DE MÄNSKLIGA MÖJLIGHETERNAS HORIZONT. JAG GIVER ÅT MÄNNISKAN ETT FORTSKAFFNINGSMEDEL SÅ SNABBT OCH SÅ FULLKOMLIGT SOM HON NÅGONSIN KAN ÖNSKA SIG. JAG SKÅNKER MÄNNISKAN HASTIGHETENS OCH RÖRLIGHETENS NJUTNING. JAG FRÄMJAR FREDEN, JAG DELTAGER I STRIDEN. JAG FRÄMJAR BRODESKAP FOLKEN EMELLAN, TY JAG HAR SPÅNT EN BRYGGA ÖVER KLYFTOR, SOM FORDOM GJORDE MÄNNISKORNA ISOLERADE FRÅN VARANDRA, OKUNNIGA OM VARANDRA. JAG ILAR MED VÄRLDENS HÄRSKARTANKAR TILL ÖVERLÄGGNINGAR DÄR NATIONERS ÖDEN BESTÄMMAS. JAG HJÄLPER SJUKA ATT SNABBT KOMMA UNDER VÅRD. JAG RYCKER DEN DÖENDE FRÅN LIEMANNEN OCH VINNER ÖVER DÖDEN TUSENDE GÅNGER OM DAGEN. JAG ÄR DEN

TYSTA MEDLEMEN I ALLA VÄRLDENS AFFÄRSHUS. JAG SPARAR TIMMAR AV MÄNNISKANS DAGLIGA ARBETE, TIMMAR TILL REKREATION OCH VILA. JAG LÄMNAR TILLTRÄDE TILL ALLTJÄMT NYA ÄVENTYR, NYA UPPLEVELSER, NY GLÄDJE. JAG ÄR DEN FULLKOMLIGASTE OCH MEST PÅPASSLIGA TJÄNARE I MÄNNISKORNAS HEM. JAG FÖR DEN SVAGE MJUKT OCH VARSAMT UT I NATUREN. JAG SÄTTER ROSOR PÅ KINDER, SOM BLIVIT BLEKA AV TRÖTTHET. JAG FÖR MÄNNISKORNA FRÅN KVAVA STÄDER AV JÄRN OCH STEN TILL PORLANDE STRÖMMAR, TILL ÄNGAR, DÄR FRISKA VINDAR LEKA. JAG FÖRENNAR HEMMETS OCH SLÄKTSKAPENS BAND GENOM DEN VÄLSIGNALSRIKA MÖJLIGHETEN ATT GENOM MIG KOMMA TILLSAMMANS. JAG GIVER SNABBHETENS VÄRLDSHERRAVÄLDE ÅT MÄNNISKAN, SOM NATUREN GJORT LÅNGSAMMARE ÄN DJUREN. JAG ÄR FORTSKAFFNINGSMEDLET UTAN BEGRÄNSNING.

JAG ÄR AUTOMOBILEN

Ostermans exteriör med en riktig bil uppe på skärmtaket ovanför entrén. Foto från slutet av 1930-talet. AB Hans Osterman, Stockholms Företagsminnen.

Vänster sida: Amerikanen John O Munns dikt The Automobile från 1921 i svensk översättning. Därunder: Hans Osterman vid ratten i en Buick 1925. Osterman deltog aktivt i många motorsporttävlingar. Foto Karl Wallberg 1925. SSM.

Ett tunnvalv av glasbetong gjorde att gården förvandlades till bilför-säljningshall. Foto sannolikt 1939. AB Hans Osterman, Stockholms Företagsminnen.

text andas en tro på bilen och bilismen, som påminner något om 1950-talets förväntningar inför televisionen. Den är kanske också jämförbar med vår egen tids, 80-talets, tilltro till datorerna.

Efter Hans Ostermans död 1941 har firman Ostermans levt vidare medan Marmorhallarna är ett minne blott. I början av 1960-talet flyttades bilför-säljningen utanför staden – mycket p g a trafiksituationen i city som redan då gjort det svårt att komma

till Stureplan med bil. Koncernkontoret levde dock kvar i huset ytterligare ett femtontal år. I de gamla anrika Marmorhallarna avlöste sedan olika typer av utställningar och verksamheter varandra. Den siste

hyresgästen var Stockholms Rullskridskocenter, som rullade därifrån för gott 1981. Därpå har fastigheten utsatts för en genomgripande ombyggnad för kontor, garage m m. 1930-talets tidstypiska skyltfönster mot

Ostermans bilförsäljningshall 1931. Foto AB Hans Osterman, Stockholms Företagsminnen.

Birger Jarlsgatan 18, gården idag. Det Ostermanska tunnvalvet i glasbetong har tagits bort men det rutlagda marmorgolvet är kvar. Systembolagets utbyggnad skjuter ut på gården, som täckts på nytt. Foto Ingrid Wilken 1988. SSM.

Birger Jarlsgatan har försvunnit. Av Marmorhallarnas ursprungliga inredning återstår endast marmorgolven med sina geometriska mönster, nu i Systembolagets vinbutik och på gården, samt någon enstaka marmorpelare. Den tunnvalvda överbyggnaden från slutet av 30-talet är riven och i stället har den Hagström & Ekmanska gården återfått något av sin ursprungliga utformning – ”ståtlig och imponant” som man tyckte att den var år 1900. Gårdsytan har minskats betydligt eftersom Systembolagets glasade utbyggnad tar närmare hälften av gården i anspråk i en vånings höjd. Dessutom har den på nytt byggts över, denna gång i takhöjd. Den stora tavlan i marmor från 1934 finns dock kvar. När Ostermans flyttade härifrån lämnade man den i huset på villkor att den nye fastighetsägaren, Försäkrings AB Skandia, lät den sitta uppe någonstans. Efter den senaste ombyggnaden har tavlan placerats i entrén från Birger Jarlsgatan, som numera är totalt förändrad. Utrymmet, som är trångt och lågt och saknar lämplig belysning, inbjuder knappast de förbipasserande att stanna upp och läsa och begrunda marmortavlans text. Tavlan skulle göra sig betydligt bättre inne på den stora ljusa gården, ett rum där man idag gärna stannar till. Där skulle den ostermanska marmortavlan få en mer uppmärksam plats, vilket den vore värd – både som ett minne över Marmorhallarnas epok i huset och som ett intressant tidsdokument om bilen.